

ALEVİLİK ARAŐTIRMALARI DERGİSİ

Journal Of Alevism Studies

HAKEMLİ DERGİ

Yaz/Summer 2011, Sayı/Volume 1

Uluslararası Süreli Yayın - 6 ayda bir yayımlanır - Ücretsizdir.

ISSN 2146-4421

Ankara, Haziran - 2011

**SÖZLÜ KÜLTÜR ORTAMINDA SARI SALTUK:
TUNCELİ- HOZAT ÖRNEĞİ**
*SARI SALTUK IN ORAL CULTURE ENVIRONMENT:
CASE OF TUNCELİ-HOZAT*

Birsel ÇAĞLAR ABİHA¹

kamlardan farklı olarak Alevi ve Bektaşî gelenekten beslenen bu anlatımlar tanıtılmaya çalışılacaktır.

*“Yunus’a Tapduğ u Saltug u
Barak’dandır nasîb*

Çiın gönülden cûş kıldı ben niçe pinhân olam”

Yunus Emre

Anahtar Kelimeler: Sarı Saltuk, Tunceli-Hozat, Saltuk-name, Alevilik ve Bektaşîlik.

ABSTRACT

Sarı Saltuk lived in the second half of 13th-century and gained good reputation in Anatolia and Balkans as a Turkish dervish. The information about Sarı Saltuk in written and oral sources has increased in variety and become *menkıbe*. His real personality combined with his legendary personality. The legendary life of Sarı Saltuk who has a tomb in Bursa-Iznik, Diyarbakır Urfa Kapısı, Nigde-Bor, Tunceli-Hozat ve Istanbul-Rumeli Feneri village, continues by oral culture. This paper examines the presence of Saru Saltuk’s oral tradition in Hozat town of Tunceli. These narrations that benefit from Alevi and Bektasi traditions unlike other teaching, will be introduced.

Key Words: Sarı Saltuk, Tunceli-Hozat, Saltuk-name, Alevi and Bektashi.

ÖZET

Sarı Saltuk, 13. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış; Anadolu ve Balkanlar’da büyük şöhret kazanmış bir Türk dervişidir. Yazılı ve sözlü kaynaklarda hakkında yer alan bilgiler çeşitlenmiş; birer menkabe hâlini almıştır. Gerçek kişiliği ile efsanevî kişiliği iç içe geçmiştir. Ülkemizde; Bursa-İznik’te, Diyarbakır Urfa Kapısı’nda, Niğde-Bor’da, Tunceli-Hozat’ta ve İstanbul-Rumeli Feneri köyünde makamı bulunan Sarı Saltuk’un menkıbevi hayatı sözlü kültür ortamında devam etmektedir. Bu çalışmada Sarı Saltuk’un Tunceli’nin Hozat ilçesinde sözlü gelenekteki varlığı incelenecektir. Diğer ma-

¹ Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

GİRİŞ

Sarı Saltuk, 13. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış; Anadolu ve Balkanlar'da büyük şöhret kazanmış bir Türk dervişidir. Yazılı ve sözlü kaynaklarda hakkında yer alan bilgiler çeşitlenmiş; birer menkıbe hâlini almıştır. Gerçek kişiliği ile efsanevi kişiliği iç içe geçmiştir. Günümüzde ise özellikle Balkanlar'da millî-dinî bir semboldür. Kaynaklara göre, gazâ ve cihat ideolojisini sürdüren, Balkanlar'da İslamlaşma hareketini başlatan bir gazi-derviş olarak karşımıza çıkan Sarı Saltuk, 1263-1264 yılında taht mücadelesini kaybeden II. İzzeddin Keykâvus'un maiyetinde bulunan ve Dobruca'ya göç eden Çepni adlı bir Türkmen boyunun reisidir(Ocak, 2002: 65). Fuad Köprülü, Zeki Velidî Togan, Faruk Sümer gibi tarihçilere göre de Sarı Saltuk Dobruca'ya göç eden ve Babaî isyanına da katılan Çepni adlı Türkmen boyunun reisidir.

Tarihî kaynaklarda Dobruca'ya göç eden bir aşiret reisi olarak gördüğümüz Sarı Saltuk'un menkıbevi hayatından bahseden eserlerden ilki 14. yüzyıla ait *İbn-i Batuta Seyahatnamesi*'dir. Tanınmış Arap gezgini, Sarı Saltuk'un ölümünden yaklaşık yarım yüzyıl sonra İstanbul'a gidişi sırasında Dest-i Kıpçak'taki Soğdak şehrine uğramış, nihayet Baba Saltuk adlı yerleşim yerine varmıştır. Türklerin yaşadığı bu topraklarda Baba Saltuk'un insanüstü güçlere sahip biri olarak algılandığını belirtmiştir(Parmaksızoğlu, 1971:102).

Sarı Saltuk'un menkıbevi hayatıyla ilgili ilk müstakil çalışma, 15. yüzyılın sonunda Ebu'l Hayr-ı Rumî'nin derleyip yazdığı *Saltuk-name* adlı eserdir. Bu eser, Şinasi ve Gönül Alpay Tekin tarafından yayınlanmış; eserin tıpkıbasımı, tenkitli değerlendirmesi, üslûp incelemesi ve dizini ise Fahir İz tarafından hazırlanmıştır. Şükrü Halûk Akalın bu eseri günümüz alfabesine aktarmıştır. Kemâl Yüce de *Saltuk-name* üzerine doktora tezi hazırlamıştır. *Saltuk-name*, Babadağı'ndaki Sarı Saltuk türbesini ziyaret eden, müritlerinden Sarı Saltuk'un kerametlerini işiten ve bunların toplanmasını isteyen Cem Sultan'ın teşvikiyle yazılmıştır. Ebu'l-Hayr-ı Rumî bu eseri yedi yılda tamamlamıştır(Yüce, 1987:1-9).

Saltuk-name'ye göre Sarı Saltuk'un asıl adı Şerif Hızır'dır. Saltuk adı kendisine savaşta yendiği Alyon adlı düşman tarafından verilmiştir. Alyon ise Müslüman olmuş, Sarı Saltuk da ona İlyas adını vermiştir. İslamî destan geleneği, kahramanların soyunu Battal Gazi ve Hz. Ali vasıtasıyla Hz. Muhammed'e çıkarmaktadır. *Saltuk-name*'de Sarı Saltuk'un şeceresi "*Seyyid Gazi neslinden Ali oğlanlarının aslından kim bunda zikrolur, Seyyid Hasan İbn-i Hüseyin İbn-i Muhammed İbn-i Ali*" şeklinde gösterilmiştir. *Saltuk-name*'de; Sarı Saltuk'un Rumeli'ye, Kaf Dağı'na, Habeşistan'a, Hindistan'a, Türkistan'a, Şahmaran ülkesine, Frengistan'a, Müşrik diyarına sefer yaptığı anlatılmakta; Sarı Saltuk'un ölümüne ise birkaç efsanevi olayın sebep olduğu kaybedilmektedir.

Saltuk-name'ye göre Sarı Saltuk, önce suyuna zehir katılarak zehirlenmiş, sonra da hançerle ağır yaralanmıştır. Sarı Saltuk'un babası da aynı şekilde önce zehirlenmiş, sonra da bir fedai tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. Saltuk-name'de Sarı Saltuk'un asıl cesedinin Babaeski'de defnedildiği kaydedilmekle birlikte, mezarın gizli bir yerde olduğunu anlatan bir hikâye de nakledilmektedir. Bu hikâyeye göre Sarı Saltuk, ölümünden önce yedi ayrı tabut yaptırılmasını ve bu tabutların; çevreden gelen beylere, Babaeski'deki türbede bir gece bekletildikten sonra verilmesini istemektedir. O her tabutta ayrı ayrı görünecektir. Dost ve düşman beyleri onun mezarının bulunduğu yeri uğurlu saymakta ve ziyaret etmek istemektedirler. Saltuk-name'de Sarı Saltuk'un öldükten sonra bile keramet gösterdiği, bilhassa belirtilmektedir.

Sarı Saltuk'un menkıbevi hayatına ışık tutan bir diğer eser ise Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi'dir. Velayetname'ye göre Sarı Saltuk çobandır. Hacı Bektaş, bir gün Arafat Dağı'ndaki çilehaneden çıkıp Zemzem Pınarı denen pınarın yanına gelir. Bir çoban görür, çobanın yanına gider, adını sorar; çoban adını Sarı Saltuk'tur deyince Hünkâr, "Haydi dedi, seni Rûm ülkesine saldık." diyerek onu irşada yollar. Eserde Sarı Saltuk'un çeşitli kerametlerinden söz edildikten sonra ölümüyle gösterdiği keramete yer verilir:

"Ölürken bana muhip olanlarınız birer tabut yaptırın, koyup gitsin; birbirinizle çekişme-

zin, ben hepinizin tabutunda bulunurum diye vasiyet etti. Gerçekten de hepsi birer tabut alıp gitti ve Sarı Saltuk, her tabutta görüldü, hepsi de sevindi, neşelendi; fakat kale sahibi beye, ben asıl senin tabutundayım demişti de bey, nereden bileyim deyince tabut içinden sana elimi sunarım buyurmuştu, ona da bu kerameti gösterdi; Tanrı gani gani rahmet etsin"(Gölpınarlı, 1990:45-47).

Sarı Saltuk'tan bahseden bir diğer eser ise 17. yüzyıla ait Evliya Çelebi Seyahatnamesi'dir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne göre Sarı Saltuk'un asıl adı Muhammed Buhari'dir. Ahmet Yesevi;" Saltuk Muhammed'im, Bektaşım, Seni Rum'a gönderiyorum." diyerek Anadolu'ya gönderir. Saltuk Muhammed Buhari, Leh Diyarı'nda Sarı Saltuk adında bir papazı öldürür ve onun kılığına bürünür. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Sarı Saltuk'un ölümünden sonra kendisine yedi tabut yaptırıldığı ve kerametiyle bu tabutların hepsinde de ayrı ayrı görüldüğü anlatılır. Bu esere göre Sarı Saltuk'un Müslümanlarca *Baba Sultan, Sarı Saltuk*, yedi başlı ejderi öldürdüğü için *Kaligra Sultan* adlarıyla bilindiği; Hıristiyanlarca ise *Seved Nicola* olarak tanındığı görülmektedir. Evliya Çelebi, Sarı Saltuk'un ölümünün ardından yedinci tabutun Dobruca'ya gömüldüğünü; buranın Babadağ olarak anıldığını ve buraya Sultan Bayezid tarafından bir türbe yaptırıldığını da eserinde aktarmaktadır(Parmaksızoğlu, 1984:71-79).

Sözlü Kültür Ortamında Sarı Saltuk

Yazılı kaynaklarda özellikle *Saltuk-name*'nin etkisiyle oluşmuş anlatımlarla karşımıza çıkan Sarı Saltuk, sözlü kültür ortamında da varlığını sürdürmektedir. Sözlü kültür, sözlü gelenekte yer alan "tamamen sözlü", "kısmen sözlü" veya "tamamen sözsüz" yaratılan; yapı, içerik, biçim ve işlevleri ne olursa olsun sözlü geçiş ve iletişimle fertler arasında dolaşan, nesilden nesle aktarılan her şeyi kapsamaktadır. Türk sözlü kültür ürünleri de malzemesi "tamamen sözlü" olan ürünler(atasözleri, destanlar, masal, menkıbeler gibi), "kısmen sözlü" olan ürünler (merasimler, inanç ve âdetler, seyirlik oyunlar gibi), "tamamen sözsüz" ürünler(mimarlık, el sanatları, giyim-kuşam, yiyecek vb.) şeklinde sınıflandırılabilir(Yıldırım, 1998: 41). Sarı Saltuk, folklor açısından menkıbeleri itibarıyla "tamamen sözlü", türbeleri etrafında oluşan inanç ve âdetler dolayısıyla "kısmen sözlü", türbelerin mimarî özellikleri dolayısıyla "tamamen sözsüz" kültür ürünleri arasında sayılabilmektedir.

Türkiye'de sözlü gelenekte yaşayan Sarı Saltuk anlatmalarının Sarı Saltuk, türbe ve makamları etrafında geliştiği görülmektedir. Sarı Saltuk'un Bursa-İznik'te, Diyarbakır Urfa Kapısı'nda, Niğde-Bor'da, Tunceli-Hozat'ta ve İstanbul-Rumeli Feneri köyünde türbe ve makamı bulunmaktadır. Bunlar dışında Kırklareli, Sinop, Kütahya, Kocaeli ve Aydın'da Sarı Saltuk'a ait türbelerin bulunduğu söylentisi vardır. Bu makalede yal-

nızca Tunceli-Hozat'ta, sözlü kültürde yaşayan Sarı Saltuk üzerinde durulacaktır ².

Yörede "Sarı Saltık" şeklinde telaffuz edilen Sarı Saltuk Ocağı, aynı zamanda Aleviliğin önemli ocaklarından biridir. Sarı Saltuk Ocağı'na bağlı olanlar; başta Tunceli-Hozat-Karaca ve Kalecik köyleri, Tunceli-Çemişkezek-Akirek köyü, Tunceli-Merkez-Heç ve Bornek köyleri, Tunceli-Pülümür-Göbürge köyü, Tunceli-Mazgirt-İsmaili köyü, Malatya-Darende-Ağılbaşı Beldesi, Sivas-Zara-Zoğallı köyü, Sivas-Ulaş-Ezeltere köyü, Sivas-İmranlı-Kacar köyü olmak üzere Türkiye'nin çeşitli yerlerine dağılmış bulunmaktadır.

1. Doğumu

Hozat'ta Sarı Saltuk'un doğum tarihinin 1207 olduğu ve Buhara'da doğduğu söylenmektedir:

"Sarı Saltık, benim on yedinci dedem. Sarı Saltık 1207'de doğmuş. 1263'te doğduğunu söyleyenler var, bu yanlışır"(Sarısaltık, 1933).

2. Adı

Bölgede Sarı Saltuk'un gerçek adı *Muhammed Buhari* ve *Hızır Şerif* olarak bilinmektedir. Anlatılara göre ise Sarı Saltuk, aslında lâkaptır:

"Sarı Saltık'ın ismi Seyyid Muhammed Buhari. Seyyit unvandır. Buhara doğduğu yerdir; ismi Muhammed'dir."

² Sarı Saltuk'un diğer illerdeki makam özellikleri, fotoğrafları ve anlatıları için bkz; (ÇAĞLAR, trz.).

Sarı Saltık demek, kuvvetli ulu er demek. Sarı Saltık lâkaptır. Bunu da kendisine bir kral verir; Alyoni Rumî adında. Sarı Saltık onu Müslüman eder, ona İlyasi Rumî adını verir. O da der ki: 'Ya erenler, ben de sana bir isim vereceğim, senin ismin de Sarı Saltık olsun.' Amasya'nın bir kalesi var, ben gittim gördüm, kaleyi terketmiş Şeddad isminde bir kral, o Şeddad'ı iki sefer Müslüman etmek istemişler, olmuyor, öldürmüşler. Oğlu Alyoni Rumî Müslüman oluyor, Sarı Saltık da ona İlyasi Rumî ismini veriyor. Dedğim gibi ismi Seyyid Muhammed Buhari'dir. Lakabı Sarı Saltık Sultan'dır. Sultan, büyük anlamına gelir. Bir ismi de Hızır Şerif. Şerif demek büyük demek. Hızır demek yetişen demek. Yeter ki sen çağır, ya Sarı Saltık beni kurtar. Mutlaka yetişir''(Sarısaltık, 1933).

Diğer kaynak kişilerin verdiği bilgiler gösteriyor ki yörede Sarı Saltuk'un asıl adı Muhammed Buhari olarak bilinmektedir:

"Bir ismi Seyyid Muhammedî Buhari'dir. Bir ismi Sarı Saltık'tır. Bir ismi Hızır Şerif'tir. Buhara'dan Seyyid Muhammed Buhari olarak gelmiştir. Hacı Bektaş Veli ile karşılaştıktan sonra Sarı Saltık ismi kendisine verilmiştir. Tabii Balkan yarımadasını irşada gittiği zaman ise Hızır Şerif olarak tanınmıştır''(Yurt, 1934).

3. Soyu

Sarı Saltuk'un soyu, Hz. Hüseyin'in oğlu Zeynel Âbidin vasıtasıyla Hz. Ali'ye ve Hz. Muhammed'e dayandırılır;

Sarı Saltuk, soy olarak Battal Gazi'ye, oradan da Zeynel Âbidin vasıtasıyla Hz. Muhammed'e ulaşır:

"Sarı Saltık kendisi seyyittir. Hz. Peygamber soyundan gelir. Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin; Hz. Hüseyin'in oğlu Zeynel Âbidin. Zeynel Âbidin'den ayrılır, hatta Battal Gazi dedikleri o büyük kahraman da Sarı Saltık'ın beşinci dedesidir.

Ayrıca Hz. Peygamber'in soyu, Hz. İbrahim'den gelir. Hz. İbrahim Azerî'dir; bunlar Türk ve Türkmen boyudur. Hz. Peygamber'e sormuşlar, demiş ki: 'Arap bende ama ben Arap'tan değilim.' yani bunlar Azerî Türkleri'dir. Sarı Saltık da Türk'tür. Tahmine göre bizden 38-40 göbek ileriye gittiğin zaman Hz. Ali'ye kavuşur''(Yurt, 1934).

"Muhammed, Buhara'dan gelme. Muhammed Mustafa soyundan gelme. Tapduk Emre'den el alma, Sarı Saltuk Sultan'dır''(Yılmaz, 1928).

4. Şeceresi

Haydar Sarısaltık, Sarı Saltuk'un şeceresini ezberlemişti. Şecereyi bize şöyle bildirmiştir:

"Saltık Baba, Hz. Muhammed zamanında Şah-ı velâyet, yani Hz. Ali neyse; Hacı Bektaş zamanında Sarı Saltık odur. Evlâd-ı Resûl, seyyid-i saadet, sülâle-i tâhirede Saltık Baba'nın soy şeceresini sayayım:

Hz. Muhammed

Kızı Hz. Fatime

Hz. Şah-ı Velâyet Ali

Oğulları Hasan, Hüseyin

Saltuk Baba'nın soy şeceresi İmam Hüseyin'den gelir.

Hz. İmam Hüseyin

Oğlu Zeynel Âbidin

Oğlu Zeydülenver

Oğlu Hüseyin Ekber

Oğlu El Seyyid Yahya

Oğlu Seyyid Muhammed

Oğlu Ali Zehid

Oğlu Ali Gülmedenî

Oğlu Hüseyin Gazi

Oğlu Battal Gazi

Oğlu Ali

Oğlu Muhammed

Oğlu Hüseyin

Oğlu Hasan

Hasan'ın oğlu Sarı Saltık Sultan

Sarı Saltık'ın oğlu Seyyid Muhammed

Oğlu Pîr İlyas

Seyyid Mecit

Seyyid Nebî

Seyyid Ali

Seyyid Muhammed

Seyyid Hüseyin

Seyyid Nesimî

Seyyid Hüseyin

↓-----↓

Molla Mustafa

Seyyid Nesimî

Seyyid Ali

Seyyid Mehmed

↓-----↓-----↓

Seyyid Hasan Seyyid Hüseyin Seyyid Mustafa

(Dedem) Mehmed Ali

(Babam) Hasan

(ben) Haydar Sarısaltık

“Hozat'taki Sarı Saltık şeceresini otuz altı padişah tasdik etmiş”(Sarısaltık, 1933).

Sarı Saltuk'un tasdikli bir şeceresinin olduğu yörede anlatılmaktadır:

“Bizim elimizde resmen tasdikli bir şeceremiz yok. 1938'den önce varmışsa da bizim elimize geçmedi. Var olduğunu büyüklerimiz söylerdi; ama hâlihazırda elimizde resmî şecere yok. Büyüklerimizden aldığımız duyumlar yalnızca”(Yurt, 1934).

5. Soyunun Devamı

Sözlü kaynaklarda Sarı Saltuk'un üç veya dört oğlu olduğu belirtilmektedir:

“Sarı Saltık'ın dört oğlu var. Büyük oğlu Muhammed, Erzurum'da Saltıkoğulları var. İbrahim, İsmail, onları beylik koluna; büyük oğlu Muhammed'i ise Seyyid koluna tayin ediyor. Dördüncü oğlu İsmail ise genç yaşta ölmüş”(Sarısaltık, 1933).

Kasım Yılmaz ise Sarı Saltuk'un üç oğlu olduğunu söylemektedir;

“Sarı Saltuk'un üç oğlu oluyor. Biri Ebu'l Kasım, biri Ziyaeddin Gazi, biri Emir Sultan. Emir Sultan Sarı Saltuk şeceresinde üç tane geçer. Biri de benim ceddim; zaten emir. Bize Emir Ağa'nın Ocağı derler. Tunceli'nin Hozat kazasının Ağueran(Akören) köyünden gelmeyiz. Sarı Saltık'ın mürşit kapısı olarak Ebu'l Kasım soyundan gelen Seyyid Kasım var. Seyyid Kasım Erzincan'da ölmüş. Tuncelililer daha gözü açık çıkmış; şimdi Seyyid Kasım'ın türbesi Göbüрге köyünde yapıldır. Onunla ilgili bir şiir bulunmaktadır:

*Seyyid Kasım dedemize
Gitti daha gelmez hanemize
Kahpe felek bırakmadı
Hasret kaldık pîrimize*

*Hasretin beni yakıyor
Boynuma zencir takıyor
Pîrim kaldı Erzincan'da
Seyyidler yola bakıyor.*

*Bu dünya fanidir fani
Seyyid Kasım dedem hani
Çok ağladım sebüldür bunun dermani*

*Dedem getti de Sivaz'a
Dayanamam ben bu naza
Çağır bir kâtip gelsin
Haydar Beg'e selâm yaza*

*Seyyidim ağılattın bizi
Viran ettin hanemizi
Kış bol düştü Munzır Dağı'na
Kimse bilmez hâlimizi”(Yılmaz, 1928).*

6. Hayatı

Bölgede Sarı Saltuk'un Orta Asya'da baş gösteren kıtlık sebebiyle Horasan'a geldiği, Ahmed Yesevi tarafından Rum diyarını irşada yollandığı anlatılmaktadır:

“Sarı Saltık 1207'de doğmuş. Orta Asya'dan kıtlık yüzünden bir göç başlıyor. Yirmi dört boy Sarı Saltık'ın emri altında beş komutanla Horasan'a kadar geliyor. Horasan'da herkes kendine göre yer alıyor.

Sarı Saltık, Kazakistan'da Ahmed Yesevi ile birlikte dir. Ahmed Yesevi 999-1000 müridin pîri. Burası Rum diyarı, orası Adanuşlar diyarı. Ahmed Yesevi, Sarı Saltık'ı çağırır; 'Sarı Saltık, ben sana bir görev veriyorum. Rum diyarına gidip orayı Müslüman edeceksin; Hz. Peygamber'in dinini yayacaksın.' Kendisine bir tahta kılıç, bir mızrak, bir kalkan, yedi tane de ok verir. 'Bunları yerine göre kullan' der.

Sarı Saltık, Rum diyarına gelir. Ondan çok az sonra 1209'da ise Hacı Bektaş Veli doğmuştur. Ahmed Yesevi, Hacı Bektaş Veli'yi de yoluyor burayı Müslüman etmesi için. Hacı Bektaş hürmetiyle diyor ki: 'Saltık ben seni Rum diyarına saldı. Gidip orayı Müslüman edeceksin.'

Neresidir Rum diyarı; bura Rum diyarıdır. Sarı Saltık, Hacı Bektaş'tan himmet alıyor. Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, ta Viyana'ya kadar gidiyor İslam dinini yaymak için.

Sarı Saltık dünyanın dört bucağını gezmiş; buraları Müslüman etmiş. Bir tek Amerika'ya gitmemiş”(Sarısaltık, 1933).

Ahmet Yurt, Sarı Saltık'ın hayatını şöyle anlatmaktadır:

“Sarı Saltık, 1240'larda Buhara'dan gelmiş. İslamiyet'e büyük katkıları olmuştur. Balkan yarımadasını o irşat etmiştir. Oraya Osmanlılardan önce gitmiştir, orayı ıslah etmiş, Müslüman etmiştir. Çok hizmetleri olmuştur. Nasıl ki Hz. Peygamber'in yanında Hz. Ali'nin İslâmiyet'e büyük hizmetleri oluyorsa, Sarı Saltık Hacı Bektaş yanında öyle görülüyor, çok hizmeti oluyor. Sarı Saltık güçlü bir pehlivan. Kırk sene padişahlık yapmış. Padişahlığı şudur: Mesela Balkan yarımadasına çok fazla hizmeti olmuştur. Balkanlara Hacı Bektaş Veli tarafından gönderilmiştir. Orda kırk yıl İslam dini uğruna savaş vermiş, oraları İslam'a davet etmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin emri altında onun nefes ve nüfuzuyla hareket etmiştir”(Yurt, 1934).

Sarı Saltuk'un hayatı hakkında Kasım Yılmaz ise şu bilgileri vermektedir:

“Sarı Saltuk İslâmiyet adına çok savaş yapmış, çok kaleler fethetmiş, kendi canını feda etmiş bir Türk'tür. Muhammed Buhara'dan gelme. Muhammed Mustafa soyundan gelme. Tapduk Emre'den el alma, Sarı Saltuk Sultan. Tapduk Emre ocağı da Kazakistan'da. Hünkâr Hacı Bektaş Velî'ye de Sarı Saltuk'un çok hizmetleri olmuş. Sarı Saltuk orda beşinci posttur. Sarı Saltuk, orda aşçı postu, mihmandar postudur. Sarı Saltuk, çilehanenin altında bir çeşme var; o çeşmenin üstünde Hacı Bektaş'ı tıraş etmiştir. Sarı Saltuk bir de son gelen erdir. Hacı Bektaş'ı tıraş ettikten sonra, görevi ondan sonra, Haydar Efendi almıştır. Haydar Efendi'den sonra Büyük Kasım'ın kardeşi almıştır.

Deli Derviş o hizmeti yapmıştır. Haydar Efendi, yedi sene Hünkâr Hacı Bektaş Dergâhı'na hizmet etmiş. Gilo Dede'nin oğluymuş. Şimdi de torunları var; ama o ocak söylenmez oldu. Ben Sarı Saltuk'u böyle biliyorum”(Yılmaz, 1928).

7. Ölümü

Sarı Saltuk'un ölümü ile ilgili anlatmalar, yazılı kaynaklarda da karşılaştığımız, kendini farklı tabutlarda gösterme kerame-ti etrafında toplanmıştır. Yazılı kaynaklarda yedi tabut olarak karşılaştığımız sayı, Alevilik'te on iki sayısının kutsal olması sebebiyle genelde on iki olarak anlatılmaktadır. Sarı Saltuk'un ölümüyle ilgili yörede şu anlatmalarla karşılaşmaktayız:

“Sarı Saltık Baba, 1207'de doğmuş, 1299'da ölmüştür. Öleceğini önceden bilmiş, oğluna söylemiştir”(Sarısaltık, 1933).

“Sarı Saltık Balkanları Müslüman ettikten sonra Kırklareli'nin Babadağı var, oraya gidiyor, hastalanıp ölüyor”(Yurt, 1934).

“Hacı Bektaş, Sarı Saltık'a bir tahta kılıç, yanına da iki er veriyor. Biri Ulu Abdal, biri Kiçi Abdal; bunlara bir de post veriyor. Hacı Bektaş diyor ki: 'Bunlar sana görev yapar, burdan kalk doğru Sinop'a git.'

Sarı Saltık iki ulu erle Sinop'a gider. Sinop'tan öte tarafta Keligra Kalesi var, Dobruca Kalesi var. Burası bir kral yeri ama Müslüman değil. Hacı Bektaş Velî himmetiyle mübarek sağına Kiçi Abdal'ı, soluna Ulu Abdal'ı alarak posta biniyor, posta yürü diyor. Piri Hacı Bektaş

Veli'nin hürmetiyle biniyor, ya Allah. Nasıl bir gemi olur, post öyle gidiyor. Keligra Kalesi'ne yaklaşıp yaklaşmaz, oranın kralı da çıkmış geziyor, bakıyor bu denizden gelen nedir? Yaklaşıp bakıyor ki üç tane can. Sarı Saltık postu çıkarıp omuzuna atıyor. Bu ne biçim iş, bir post ile nasıl gidilir? O zaman onları götürüp misafir ediyorlar. 'Nerden geliyorsunuz, ya erenler?' diye soruyorlar. Sarı Saltık diyor ki:

'Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Velî bizi görevlendirdi, biz buraları Müslüman etmeye geldik.'

Neresi buralar Keligra Kalesi, Dobruca Kalesi. Zaten o kralın da arzusu bu. Keligra Kalesi'nde bir ejderha çıkmış. O memleketi kasıp kavuruyormuş. Kral tamam biz Müslüman olunuz diyor, ama sen ejderhayı öldür.

Sarı Saltık kaleye gidiyor, kaleye çıkarken o iki arkadaşına siz burada kalın diyor. Şimdi daha Sarı Saltık'ın izleri bellidir orda.

Tam kaleye çıkıyor ki yedi başlı ejderha öteden gelip Sarı Saltık'ın belini sarıyor. Başını da getirip Sarı Saltık'ın yüzüne koyuyor.

O sırada Hacı Bektaş Velî ile Hızır, çeşmenin başında oturmuş sohbet ediyorlar. Sarı Saltık çağırıyor: 'Ya Hızır beni kurtar!' Hacı Bektaş Velî diyor ki: 'Ya Hızır, Saltık bunalıma girdi, yetiş yanındaki kılıcı hatırlat, kılıcı unutmuş, yoksa bunalıma girmezdi.'

Hızır gidip diyor ki: 'Ya Sarı Saltık! Yanında kılıç var, onu kullan.' Sarı Saltık: 'Ya Hızır, kusura bakma seni buraya kadar yordum.' diyor. Çekip tahta kılıcı ile o ejderhayı

parçalıyor. Kaleyi ejderhadan kurtarıyor, insanlar kaleye dönüyor. Oradan da Dobruca'ya gidiyor. Orayı da kan dökülmeden Müslüman ediyor. Mübarek, Balkanlar'da işini bitiriyor, Babaeski'ye geliyor. Tabii Hacı Bektaş tüm bunları biliyor"(Sarısaltık, 1933).

"Sarı Saltuk'un iptidası şöyle: Hünkâr Hacı Bektaş Veli, çilehanede Güvoeç Abdal ile Kaygusuz Abdal'a vazife vermiş. Sarı Saltuk'u da Rum ülkesine göndermiş; hüseyinî tacını giydirmeye. Sarı Saltuk Ordu'nun Fatsa kazasında postunu atıyor denize üç tane deriyle beraber, onun postunu attığı yer daha yaz-kış yeşil durur. Postunu denize atıp Karadeniz'e açılıyorlar. O zaman Gürcistan beyi avdan geliyormuş. Diyor ki: 'Denizin üstünde bir şey geliyor, acaba bunlar kütük mü veyahut insan mı?' Yanaşıyor ki insan. Sarı Saltuk postu silkeliyor, üç deriyle beraber denizden çıkıyor. Gürcistan beyi diyor: 'Bu ne hâl, nerden geliyorsunuz?' Sarı Saltuk diyor ki: 'Biz bu ülkeye hüseyinî tac giydirmeye geldik.' Oraya gelirken Hacı Bektaş Veli bir tahta kılıç, iki tane de ok vermiş.

Gürcistan Beyi diyor ki: 'Bizim burada bir ejderha türemiş, günde bir kız alıyor, bizi helâk ediyor. Eğer sen bu ejderhayı helâk edersen biz hüseyinî tacı giyeceğiz.' Sarı Saltuk: 'Eh, helâk ederim' diyor.

Karadeniz'de Kırıkkale var. Sarı Saltuk Kırıkkale'ye gidiyor. Ayağını atıyor, ayağı gömülüyor; elini atıyor, eli gömülüyor. Bakıyor ki ejderha taşın birinde kımıldıyor. Sarı Saltuk'un beline sarılıyor. Sarıldı mı birinci oku atıyor, ikinci oku atıyor. Oklar bitiyor. İkinciden sonra nida geliyor, Hacı Bektaş Velî diyor ki: 'Sarı Sal-

tuk darda kaldı yetiş.’ Sarı Saltuk’a âyan oluyor. Tahta kılıcını çekiyor, ejderhayı çar pareye bölüyor. Pasinler’e, Erzurum tarafına hep hüseyinî tacı giydiriyor”(Yılmaz, 1928).

“Sarı Saltık bir gün rüyasında Resulullah’ı görüyor: ‘Evladım, senin zamanın geçmiş, sen geleceksin. Sen otuz dokuz keramet çıkarmışsın, kırkinci keramette senin vaktin tamam; öleceksin. Azrail, senin ruhunu alacak. Orda bir ulu kavak ağacı var. Bu memlekette de su akıyor; yani bunalım içinde, su çok az. Orda bir keramet yap, ya Saltık!’ diyor.

O sırada Sarı Saltık o ağacın altında oturuyormuş. Ayağını vurur vurmaz o ağacın altından bir değirmeni çevirecek su çıkıyor”(Sarısaltık, 1933).

“Sarı Saltık öleceği zaman büyük oğlu Muhammed’i yanına çağırıyor; ‘evladım benim yerime sensin; kardeşlerin İbrahim ile İsmail, Saltık Beyliği’ni kuracaklar. Sen bana on iki tabut yapacaksın.’ diyor.

Muhammed babasına diyor ki: ‘Sana bir tabut yeter, on iki tabutu ne yapacaksın?’

‘Evladım dinle, beni duyan krallar gelip beni memleketlerine götürmek isteyecekler. Herkes ben götüreceğim diyecek. Kan dökülecek, adam ölecek; olmaz oğlum.

Sen bana on iki tabut yaparsan ben her tabutta kendimi gösteririm.’ diyor. Bu yüzden Sarı Saltık’ın on iki yerde mezarı var; on iki tabut yapılmış; her kral memleketine götürmüş bir tane”(Sarısaltık, 1933).

“Sarı Saltık, Baba dağında hastalanıyor; Balkanlar’dan yedi kral bunu ziyarete geliyor. Onlara diyor ki: ‘Yarın siz benim naaşım üzerine birbirinizle kavga edeceksiniz. Sen diyeceksin ben götüreyim, o diyecek ben götüreyim. Buna gerek yok; her biriniz birer tabut yapın, ben her kimin tabutunda görünürsem ordayım.’

Tabii, herkes tabut yapıyor. İşte o gece Allah’ın rahmetine kavuşuyor. Sabahleyin kalkıyorlar, gidiyorlar. Hangisi tabutunu açıyorsa orda görünüyor, alıp gidiyorlar. Böylece kavgasız, fasılasız alıp gidiyorlar. Herkes kendi memleketine defnediyor”(Yılmaz, 1928).

“Sarı Saltuk diyor ki: ‘Beni yıkayın, bir tabuta koyun. Altı boş tabutta yan yana koyun. Ben hangi tabutta çıkarsam o ülkeye beni götürün.’ Yedi tabut yan yana koyuyorlar. Sarı Saltuk yedi tabutta da baş gösteriyor. Yedi ülkede Sarı Saltuk’un türbesi var, bu yüzden”(Yılmaz, 1928).

“Çemişgezek’te Hüsrev Bey isminde bir imparator, bundan dört yüz sene önce Rusya ile harp ediyor. Harp kötü gidiyor, yeniliyor. Bu kral esir alınıyor, yedi sene çobanlık yapıyor; saç sakal birbirine karışmış. Bir gün bir dağın başına oturmuş; âlemi seyrediyor. Birden hatırına geliyor: ‘Yahu! Burada bir ulu er var; ben niye onu çağırılmıyorum. Gele beni kurtara. Ya Sarı Saltık, beni kurtar’ diyor. Hz. Sarı Saltık geliyor, diyor: ‘Sen şu anda kimi çağırdın?’ Çoban korkuyor, söylemiyor. ‘Çoban, kimi çağırdın, korkma.’ diyor Sarı Saltık. Çoban diyor ki: ‘Ya yiğit, ben Sarı Saltık’ı çağırdım; beni bu problemden kurtarsın.’ Sarı Saltık diyor ki: ‘Ben kurtarayım, sen de gel vaat et. Benim türbem Ağören’in ba-

şında harap olmuş, orayı yaparsan, imar edersen ben seni kurtarırım.’

Çoban diyor: ‘Hay hay, başım üstüne ya erenler.’

Gözünü yum diyor Sarı Saltık. Yumuyor ki düzdedir. Şehre iniyor ki çobanın saç sakal birbirine karışmış. İmparator iken bir özel berberi varmış. Berbere giriyor, tıraş olmaya. Berber saçını alıyor, sakalına gelince şurasında bir ben varmış, ustura o bene gelir gelmez ustura yere düşüyor. Bey: ‘Evladım, korkma bir şey olmaz, tıraşı yap, çık dışarı müjdeni al.’ diyor.

Berber bütün halka Hüsrev Bey gelmiş diyor. Halk: ‘Sen oynattın mı, Hüsrev Bey yedi senedir kaybolmuş.’ diyor. Yemin ediyor; ama Hüsrev Bey öyle olmuş! Evine götürelim seni diyorlar, kabul etmiyor. ‘Askeri çağırın. Beni kurtaran Sarı Saltık’ın üzerine türbe yapacağım.’ diyor. Bundan dört yüz sene önce asker gidip o türbeyi yapıyor. Üzerini yapıyor. Akşam Sarı Saltık kralın rüyasına giriyor. ‘Hüsrev Bey! Seni gene gönderirim buraya ha! Ben ölmemişim, benim üzerimi kapatma oğlum.’ diyor.

Hüsrev Bey bir uyanıyor ki türbenin üzerinde toprak yok, sade ağaç var. İki tane koç getirip kesiyor.

Sarı Saltık’ın ölümü yedi yüz sene, dört yüz sene önce de türbe yapılmış. Şimdi de üstü o şekil ağaçtır; toprağı kabul etmiyor mübarek. Sarı Saltık’ı ne kadar methetsen az”(Sarısaltık, 1933).

“Sarı Saltık’la ilgili şöyle bir rivayet var:

Bu Çemişgezek’in bir kralı veyahut bir pa-dışahı diyelim; bir adam Ruslar’a esir düşüyor.

İsmine Hoşref Bey derlermiş. Tabii, bu adam Rusya’da yedi sene kalıyor; esir olarak. Aciz oluyor falan; o zaman Sarı Saltık’ı hatırlıyor.

‘Padişahsın, büyük bir ersin, ulu bir ersin, beni bu kötülükten, bu dalâletten kurtar; ben çekemem.’ diye canı gönülden Sarı Saltık’ı çağırıyor. Biraz sonra bakıyor ki bir atlı türedi, atlı soruyor: ‘sen kimi çağırдың?’ ‘Ben kimseyi çağırmadım.’ diyor, korkuyor falan. Sarı Saltık: ‘Çağırдың, çağırдың. Ne istiyorsun?’ diyor. Hoşref Bey: ‘Herhalde siz o ersiniz, Sarı Saltık’sınız. Beni bu sefalet hayatından kurtar; onun için çağırдың seni.’ diyor. Sarı Saltık: ‘Yum gözünü, atla terkiye’ diyor. Terkiye, arkasına alıyor; yum gözünü diyor; yumuyor; aç gözünü diyor, açıyor. Kendisini Çemişgezek’in başında buluyor. Şehre gidiyor. Kendisinin özel bir berberi varmış. Tabii esir adam, saç sakal birbirine karışmış. Berbere gidiyor; tıraş olmak için; berber kendisinin özel berberi çıkmış. Gelen giden müşteriler olmuş; en sonunda sıra Hoşref Bey’e gelmiş. Hoşref Bey’in yüzünün sağ tarafında bir ben varmış; adam onun özel berberi olduğu için; nasıl ustura o bene geliyorsa berber korkuyor; elinden usturayı düşürüyor. Hoşref Bey: ‘Korkma evladım, beni tıraş et, sonra da bizim eve git, banyoda, ayrılmadan önce iki takım elbisem olacaktı, duruyorsa bana getir, hamamda giyineyim.’ diyor.

Berber gidip elbiseleri getiriyor, olayı halk duyuyor. Hamamın önünde toplanıyorlar: ‘Buyurun efendim, niçin eve gitmiyorsun?’ diyorlar. ‘Hayır, benim bir ahdim var; beni kurtaran, buraya getiren erin türbesini yapacağım.’ diyor. Adam toplayıp getiriyor, Sarı Saltık’ın bugünkü türbesini yaptırıyor. Tabii, üzerine toprak atıyor;

topraklıyor falan. O gece rüya görüyor. Sarı Saltık rüyasında 'oğlum, üzerime toprak atma, kuru ağaç, kuru taş kalsın.' diyor. Hoşref Bey dinlemiyor; ikinci kez toprak atıyor. Üçüncü kez attığında Sarı Saltık kızıyor, diyor ki: 'Bak! Seni perişan ederim. Benim üzerimi topraklama, böyle kaslın.' diyor ve öyle de kalıyor"(Yurt, 1934).

"Rusya'da Huşurit Bey isminde bir adam esir düşüyor. Huşurit Bey diyor ki: 'Benim hâlim ne olacak?' Sarı Saltık bunun rüyasına giriyor. 'Ben seni yarın buradan kurtaracağım.' diyor. Huşurit Bey: 'Nasıl kurtaracan?' diyor. Sarı Saltık: 'Kurtarırım. Yalnız bir ok atacağım, bu ok nereye düşerse benim merkadımı oraya yap; yalnızca kuru taştan ve kuru ağaçtan olsun.' diyor. Ok atıyor, ok Tunceli'nin Hozat ilçesinin Ağueran dağına düşüyor. Orda kuru taştan merkadı yapıyor; ama bunun üstüne toprak atıyor. Sarı Saltık rüyasında diyor ki: 'Ben sana demedim mi toprak atma; kuru taştan, kuru ağaçtan yap.' Sabahleyin kalkıyor ki oralar yeksan olmuş. O zamandan beri Sarı Saltık türbesinin biri Hozat'ın Sarı Saltık dağında, Ağueran köyünün üstündedir"(Yılmaz, 1928).

"Bizim eskilerin anlattığına göre; sacları yapmışlar; üstüne toprak atmışlar. O akşam o adam rüya görür. Sarı Saltık rüyada diyor ki: 'Ey adam, ben ölmüş müyüm; niye sen damın üstüne toprak atıyorsun. Benim üzerime toprak atma, daima açık kalacak'

Sabah gidiyorlar ki üstündeki toprağı atmış. İşte o yüzden oranın üstünde kuru ağaçlar var. Bırakmıyor, mübarek yanında bırakmıyor. Yoksa kim yapmaz ki! Mesela 5-6 metre uzağa yaparlarsa yaparlar."

"1938'de benim babam duvar götürmüş Sarı Saltık türbesinin oralara. Bir de bakmış ki orda askerler var. Demiş ki; 'Kardeşler burası ziyarettir; Sarı Saltık'tır. Siz burada nasıl durursunuz; yani affedersiniz, siz burada tuvalete gidiyorsunuz, günahdır.' demiş. Komutan da demiş ki: 'Sarı Saltık'ın bir kerameti varsa kendini bir gösterebilirsin, ne yapacak bu?' O akşam o adam rüya görür. Sarı Saltık rüyasında demiş ki: 'Sen niçin burada durmuşsun, o adam sana anlattı. Karşıda solda Sivri Tepe var, askerini al oraya götür.' demiş.

Komutan da rüyada: 'Götürmüyorum, sen ne yapabilirsin?' demiş.

Diğer akşam kırk tane asker orda can vermiş. Komutan askerlerini o tepeye götürür; orda askerin yaptığı mevziler var. Babamı da köyden alır getirir. Babama neler verir, neler; para, yardım...

Bizim orda iki mezra var, birbirine yarım saat çekmiyor, yakın. Diğer köyü yakarlar. Babamın olduğu köye karışmazlar. 'Bu köyü, bu adama o hatıra için bırakırım' demiş komutan.

"Evvvelki sene gene asker gitmişti oraya. Tabii, orda kalmışlar. Güz aylarında gidip iki üç tane ağaç getirirler ziyarettteki ağaçlardan, ısınmak için. O askerlerden biri hasta olur, orda can verir. Derik, bizim köydür, bizim köye derler böyle böyle. Oraya dokunmayın demişler. Orası hiç affetmez. Kimse bir şey diyemez ki işte; o sırdır. Onun değerini bilen bilir"(Sabit, 1957).

"Annem anlatırdı o ziyareti. 1938'de yapmışlar, duvarları yıkmışlar. Sabah kalkarlar ki o yine yerinde. İkinci kez yine yıkmışlar. Üçüncü

gün askerlerden ölenler oluyor; artık o binayı yıkmıyorlar”(Gür, 1938).

“Sarı Saltık Baba ayı geçmiş, güneşe gitmiş. Güneşe nasıl gitmiş? Yanmaması için Afrika Kitası’nda Zümriid-i Anka kuşu diye bir kuş var. O kuşa gidiyor. Sarı Saltık Baba her dilden bilir. O Zümriid-i Anka kuşuyla konuşuyor. Diyor ki: ‘Ben güneşe gitmek istiyorum. Bunun çaresi nasıl? Sen bana söyle.’ Kuş da: ‘Yahu baba, sen nasıl güneşe gidersen, yanarsın.’ diyor. Sarı Saltık, ‘Yok, ben kesin gitmek istiyorum.’ diyor. Anka kuşu diyor ki: ‘Öyleyse Simurg isminde bir hayvan var. Onu öldürür, derisini alırsan, derisini de giyersen güneşe gidersen.’

Simurg’un yerini gösteriyor. Sarı Saltık gidiyor; ilkin yedi ok atıyor, ok ile yaralıyor. Kılıç ile de bunu öldürüyor. Derisi gayet kalın, derisini soyuyor. Onu getirip hasır yapıyor. Giyiniyor, doğru güneşe gidip geliyor. Saltuk-name yazıyor. Hiçbir kuvvet gitmemiş; ama Saltık gitmiş. Aya gitmişler; Battal Gazi gitmiş, Zaloğlu Rüstem gitmiş; ama Sarı Saltık güneşe gitmiş”(Sarısaltık, 1933).

“Sarı Saltık yetmiş iki dil biliyor. Nasıl biliyor? Bir gün rüyasına Resulullah giriyor: ‘İki gözümün nuru, çiğerpem, bu elmayı al; sen çok diyar gezeceksin; her yere gittiğin zaman dil bilmezsen sıkıntı çekersin. Bu elmayı ye, yetmiş iki dil bilirsin.’ demiş. İşte Sarı Saltık yetmiş iki dil biliyor. Bütün dünyayı gezmiş. Nelerle karşılaşmış, nelerle? Cinlerle, perilerle, ejderhalarla, cadılarla; hayvanlarla yer altında, yer üstünde, denizlerde. İnsanlık âleminde çok çalışmış. Noel Baba bizzat Sarı Saltık’ın kendisidir. Kitapta okudum. Noel Baba herkesin içine girmiş dini

yaymak için. Hangi diyara gitse papaz olmuş, o diyarın diliyle konuşmuş, anında Müslüman etmiş. İman etmeyenleri vermiş tahta kılıcın önüne. Yetmiş iki dil bilir Saltık Baba. Nasıl böyle kolay Müslüman etmiş; Hz. Hüseyin sayesinde. Nasıl mı? Bak şöyle:

Kâfir, Hz Hüseyin’in başını kesti. Şam’a götürüp Yezit’e versin, ikametini alsın. Gidip bir manastırda kalıyorlar. Amaç olarak Hz. Hüseyin’in başını kim getirirse büyük bir şey. Diyorlar ki burada bir keşiş var. Ona versen o korkmaz. Sana teslim eder. Götürüp keşişe verirler. Keşiş bilmiyor İmam Hüseyin’in olduğunu, başka mümkün değil götüremez. Götürüp bir odaya kilitliyor. Bir kızı var, bekâr bir kız. İçeriye girmeden bakıyor. İçeride ışık yanıyor. Kız akşam içeriye giriyor. Ya Allah ya hikmet-i Hûda, her taraf pırlanta gibi yanıyor. Bu ne hikmet diyor. Şöyle biraz bakıp duruyor. Orada bir kafa var. Oradan geliyor ne varsa; ama bilmiyor ne olduğunu. Bir de bakıyor ki kapı açıldı. Dört tane hatun girdi içeri. Biri Hz. Fatmatü’z Zehra, biri Haticetü’l Kirye, biri İsa’nın annesi, birisi Firavun’un karısı Asiye. Dört hatun içeriye girdiler. Secde ettiler. Hz. Hüseyin’in başına gelip ağladılar. Güzelce temiz bir şekilde sildiler. Gül suyu ile yıkadılar. Yine yerine koyup gittiler. Kız bunu görüp şaşırıyor. Babasına gel hele burada ne var diyor. Adam geliyor ki hakikaten her taraf pırlanta gibi yanıyor. Keşiş, kızım bu ne diyor. Kız, baba bak oradan geliyor diyor. Şimdi keşiş de bilmiyor ne olduğunu; yalnız keşiş, okumuş ve bilinçli bir insan. Kız, bana diyor, dört tane hatun girdi içeri. Gidip ağladılar, secde ettiler. Kafayı gül suyu ile yıkayıp çekip gittiler. O zaman biliyor ki bu Hz. İmam Hüseyin’in başıdır.

Kâfirler sabahleyin geliyor. Keşiş kafayı vermiyor. İlla vereceksin diyorlar. Yine de vermiyor. Bununla ilgili beyit var:

*Keşiş kurban eyledi yedi oğlunun başını
Keşiş kurban eyledi gökte melekler figan eyledi
Figan eder melekler kabul ola dilekler.*

diye bir beyit söyler. Keşiş yedi oğlunun başını veriyor ki İmam Hüseyin'in başını vermeye, ama imkân bulamıyor.

Sarı Saltık'ın Hz. Hüseyin'in soyundan geldiğini biliyorlar. O, ben evlad-ı Resul'üm, İmam Hüseyin'in torunuyum deyince, saygı duyuyorlar, Müslüman oluyorlar. Bu bakımdan Sarı Saltık'ın büyük kerametleri var''(Sarısaltık, 1933).

8. Sarı Saltuk'un Torunu Seyyid Nesimi İle İlgili Anlatılar

Seyyid Nesimi, Sarı Saltuk'un torunudur. Yörede Seyyid Nesimi ile ilgili anlatımlar, pabucunun hastalıklara iyi geldiği fikri etrafında toplanmıştır. Karaca köyünde muhafaza edilen pabucun çeşitli hastalıklara iyi geldiği de anlatılmaktadır.

"Bizim Sarı Saltık'ın torunu Seyyid Nesimi bundan dört yüz sene önce buraya ziyaret kurmuş. Diyarbakır'da Alâeddin Keykubat var padişah, felç oluyor; hiçbir doktor onu iyi etmiyor. Bizim Dersim'den orda bir adam bulunuyor. Padişaha gidiyor, diyor: 'Padişahım, senin derdine Dersim'de biri derviş var, ismi Seyyid Nesimi, o gelirse şifa verir.' Gidip iki tane Tatar atlı-

sı çağırıyorlar, Dersim'e yolluyorlar. Mübarek olan benim büyük dedem, koyunları getiriyor; öğlen zamanı hanımı sağıyor. Diyarbakır'dan atlılar yola çıkar çıkmaz bu görüyor; onlar yorulmasın diye karısına diyor ki: 'Hanım sen koyunları sağ, ben gidip hemen geleceğim.' Seyyid Nesimi buradan yola çıkıyor. Bir saat geçmeden Diyarbakır'da Tataryazısı denen yerde atlılarla karşılaşıyorlar. Diyor: 'Evladım nereye gidiyorsunuz?' Diyorlar: 'Vallahi erenler bilmiyoruz.' Diyor: 'Evladım söyle.' Diyorlar böyle böyle. Diyor: 'Evladım, o benim.' Seviniyorlar, alıp padişahın yanına götürüyorlar. Padişah: 'Derviş nereden getirdiniz?' diye soruyor. Diyorlar: 'Gittik, şu falan yerde karşılaştık, derviş dedi, o benim.' Seviniyor.

Derviş gelip oturuyor. Diyor ki: 'Padişahım beni çok dikkatli dinle; itikadını bozmazsan şifa bulursun. İtikatlı ol.' Padişah, 'peki derviş baba' diyor.

Seyyid Nesimi, tutuyor ayağındaki pabucu, böyle ayağıyla onun yüzüne sürüyor. Pabucun rengi vişne renginde, bir Ermeni'nin yapmış olduğu pabuçtur. O zamanlar Ermeniler var, usta.

Tabii, pabucunu yüzüne sürünce padişah içini bozuyor. Derviş: 'Padişahım itikadını bozma' diyor. Padişah hızla toplanıyor. Tam eski padişah şeyine geliyor. Tabii, Seyyid Nesimi'ye saygı duyuyor. Padişah diyor ki: 'Eh haklısın Derviş Baba, ama senin elin vardı niye elini sürmedin?' Diyor ki: 'Padişahım, senin gibi çok hasta olan insanlar olacak, ben sana elimi vursaydım elim benimle birlikte toprak olacaktı. Ben nüfuzumu pabuca verdim ki senin gibi insanlar şifa bul-

sun.’ Padişah: ‘Eyoallah’ diyor. Seyyid Nesimî: ‘Benim acelem var; koyunları götüreceğim’ diyor. Padişah ona hediye vermek istiyor. Kabul etmiyor. Padişah: ‘Seni böyle nasıl gönderirim, olmaz’ diyor. Derviş, mecbur kalıyor. Çıkayım bu kömün üzerine, gözüüm nereye değerse orayı bana ver.’ Ben o tapuyu Zeynel Dede amcamın evinde gördüm. Altında Alâeddin Keykubad’ın mührü var. Nereyi vermiş biliyor musun? Burda Tavuktepe, şurda Kırmızıdağ, Beşpınar (Ovacık’tan gelirken), Tokmak Baba. Bu mıntıkayı Alâeddin Padişah Seyyid Nesimi’nin üzerine tapu etmiş.

Şimdi Seyyid Nesimî’ye ölü gider, sağ gelir. Bundan on beş sene önce benim amcam Kasım Dede vefat etti. Kasım Dede anlatmıştı. İstanbul’da doktorun bir tanesinin, ya Şah-ı merdan, Bismillah, ya Allah; kafası böyle dönüyor buraya. Amerika, İngiltere, Fransa derdine derman bulamıyor. Yine biri Seyyid Nesimi’ye git, diyor. Bizim Tunceli Hozat Kalesi’ndeki ocağa gelir. Kasım Dede gidiyor, pabucu sürer sürmez kafa geliyor yerine.

Bizim bir tane yeğen var, ölüyor on bir yaşında. Burada cenazesi kılındı. Sabah ayağıyla çıkıp geldi; şimdi sağ.

Seyyid Nesimi ocağı şifalı, şifa nasıl bulursun, itikadınla. İtikadın güzel olursa şifa veriyor; olmazsa geri yolluyor”(Sarısaltık, 1933).

Seyyid Nesimi ile ilgili anlatmalar Sultan Alâeddin zamanına dayandırılır:

“Bu Diyarbakır’da Sultan Alâeddin isminde bir zat varmış. Bu rahatsız oluyor; şöyle ağzı dönüyor falan. Artık o dönemin tüm hekimlerine, doktorlarına gidiyor, bir çare bulamıyor.

Kendisine diyorlar ki; Dersim’de bir derviş var, derdine çare bulsa o bulur. O da tutuyor, buraya, Dersim’e iki tane zaptiye gönderiyor. Tabii, adamlar yol bilmiyor, yolak bilmiyor. Mübareğe âyan oluyor. Onlar bir konak geliyorlar, o da buradan gidiyor. Onlarla karşılaşılıyor: ‘Nereye gidiyorsunuz?’, ‘Dersim’e’. ‘Niye gidiyorsunuz?’ İşte böyle bir zat varmış, padişahımız onu istiyor.’

Derviş: ‘Gitmeyin, buradan dönün; onu bulamazsınız.’ diyor. Benim falan da demiyor. ‘Gidersek padişahımız başımızı uçurur.’ diyorlar. ‘Bir şey yapmaz, bırakmam’ diyor. Bunları ikna ediyor, dönüyorlar. Yolda kendini açıklıyor. Bunlar onu götürüyor, Alâeddin Sultan’a haber veriyorlar. ‘Konukevine götürün, misafir edin’ diyor.

Sabahleyin hâlini anlatıyor. Ayağındaki bir terliği padişahın suratına sürüyor. Padişah iyileşiyor. Padişah: ‘Benden ne istersen iste’ diyor. Derviş: ‘Ben dünya malı istemem’ diyor. Padişah çok zorlayınca: ‘Benim bir kömüm var; üstüne çıkarım, görünen yer benim olsun.’ diyor. ‘O senin kömün benden çıkar’ diyor padişah. Derviş: ‘Yeter, kâfidir. Zaman gelecek benim evladımın elinden bunu da alacaklar’ diyor. Padişah buna orda bir ilâm veriyor. Bu ilâm, bu senelere kadar bir akrabanın evindeydi. Şimdi o da nerde kaldı, belirsiz. İşte Seyyid Nesimi’nin hikmetleri de budur”(Yurt, 1934).

9. Tunceli-Hozat'taki Sarı Saltuk Ziyaretgâhı

Tunceli ili, Hozat ilçesi merkezinin 8 km kuzeyindeki 2276 rakımlı Sarı Saltuk Tepesi'nde, aynı adla anılan makam bulunmaktadır. Tepenin güney ve güneybatısındaki Karaca ve Akviran (Akören) köylerinde Sarı Saltuk adını taşıyan aileler yaşamaktadır (Sevgen, 1966: 2922). Sarı Saltuk Dağı'nın zirvesinde bulunan ziyaretgâh, bir mezar ve bir aş pişirme yerinden oluşmaktadır. Sarı Saltuk'un mezarı harç kullanılmadan üst üste dizilmiş taşlardan yapılmış; üstüne birbirine çatılmış kuru ağaçtan tahtalar konulmuştur.

Mezarın başucunda yer alan demir bir direğin ucunda bir hilâl bulunmaktadır. Mezarın dört tarafında mum yakılabilmesi için taştan özel bölümler yapılmıştır. Mezarın birkaç adım ilerisinde üst üste dizilmiş taşlardan yapılmış aş pişirme yeri bulunur, bu yapının da üzeri kuru ağaçlarla örtülüdür. Aş pişirme yerinin giriş kapısı sökülüp içeri konulmuştur, içeride yer alan bacalarda ziyaret yerinde kesilen kurban etleri pişirilmektedir. Aş pişirme yerinin dış duvarında yer alan, dilek dilemek için taş yapıştırılan iki büyük taştan birinde 1371 tarihi okunmaktadır.

Ziyaretgâhın yer aldığı zirvenin aşagısında eski bir çeşme yer almaktadır. Bu çeşmenin suyu, yeni yapılmış çeşmeye nakledilmiştir. Ziyaretgâhta, aş pişirme yerinin hemen önünde Hozat Kaymakamlığı'nın dikmiş olduğu bir levha bulunmaktadır.

Sarı Saltuk, Tunceli'de yer alan on iki ocağın biridir. Bu on iki ocağı şöyle sıralayabiliriz: 1) Kureyş (Seyyid Mahmut Hayranî), 2) Bamasur (Baba Mansur), 3) Düzgün Baba (Şah Haydar), 4) Sultan Hıdır (Üryan Hıdır), 5) Munzur Baba, 6) Ağuçan (Karadonlu Can Baba), 7) Şih Delili Bercan, 8) Sarı Saltuk (Sarı İsmail), 9) Seyyid Koca Süleyman 10) Seyyid Gabanî, 11) Şeyh Hüsamettin Aselî, 12) Derviş Cemâl. (Kaya, Trz: 121-122) Bu sebeple ocağın pirleri ve müritleri vardır.

Sarı Saltuk ziyaretgâhı ve onun soyundan geldiğine inanılan Seyyid Nesimi'nin pabucunun bulunduğu Karaca köyündeki evi, pek çok kişi ziyaret etmektedir. Ziyaretler en çok perşembe günleri olmakta; bu ziyaretlerin şehir dışı ve yurtdışından gelenlerle yaz aylarında daha da arttığı görülmektedir. Makam, Sarı Saltuk Dağı'nın zirvesinde olduğu için buraya ya minibüs kiralananarak ya da özel arabalarla gidilebilmektedir. Bu nedenle türbe ziyaretleri ailece veya kalabalık yapılmaktadır. Ziyarete bulunanların bir kısmı bu ocağın müritleridir. Ziyaretin temel sebebi de tüm ziyaretgâhlar gibi buranın da keramet ve bereket kaynağı olarak görülmesindedir. Karaca köyündeki Seyyid Nesimi'nin pabucunun bulunduğu evi ise özellikle felçli ve hasta insanlar ziyaret etmektedir.

SONUÇ

Yazılı kaynaklara göre 13. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Sarı Saltuk, Balkanlar'ın İslamlaşmasına katkı sunmuş

bir Türkmen boyunun reisidir. Yazılı kaynaklarda Sarı Saltuk'la ilgili en geniş bilgiler ise Ebu'l Hayr-ı Rumî'nin derleyip yazdığı *Saltuk-nâme* adlı eserde yer almaktadır. Tunceli-Hozat'taki Sarı Saltuk anlatmalarının bir kısmı yazılı kaynaklarda geçen hikâyelerden izler taşırken, bazıları tamamen yöreye aittir. Sözlü anlatmaların yazılı kaynaklardaki anlatmalarla benzerlik göstermesinin sebebi kaynak kişilerin bazı yazılı kaynakları okumuş olmasındandır.

Tunceli'deki Sarı Saltuk anlatmalarının üç varyantı bulunmaktadır. Sarı Saltuk'un Hozat'ta gösterilen mezarının uzun ve büyük olması, halk muhayyilesinin veliye yüklediği büyüklük ve ihtişamdır. Tunceli'de Sarı Saltuk Ocağı hizmetlerine hâlâ devam etmektedir. Torunu Seyyid Nesimi'nin pabucu da şifa dağıtıcı özelliği sebebiyle önemli sayılmaktadır.

Ziyaretgâhtaki uygulamalar ise genel özellik göstermektedir. Sarı Saltuk ile ilgili keramet motifleri çok fazladır. Motiflerin yaygın oluşu Sarı Saltuk'un büyük bir veli olmasındandır. Peygamberlerin mucizeleri Sarı Saltuk'a keramet olarak atfedilmiştir.

Sarı Saltuk'un günümüzde Bursa-İznik'te, Diyarbakır Urfa Kapısı'nda, Niğde-Bor'da, Tunceli-Hozat'ta ve İstanbul-Rumeli Feneri köyünde türbe ve makamı bulunmaktadır. Bu durum göstermiştir ki Sarı Saltuk'a Boğazlardan Tunceli'ye, Diyarbakır'a kadar Anadolu'nun her yerinde sahip çıkılmaktadır.

KAYNAKLAR

- ÇAĞLAR, Birsal.(trz). "Sarı Saltuk Üzerine Folklorik Bir Değerlendirme". Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Bitirme Tezi.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki.(1990). Vilâyet-nâme (Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş Velî). İstanbul.
- KAYA, Ali.(Trz). Başlangıcından Günümüze Dersim Tarihi. İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar.(2002). Sarı Saltuk Popüler İslâm'ın Balkanlardaki Öncüsü. Ankara.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet.(1971). İbn-i Batuta Seyahatnâmesinden Seçmeler. I. Basım. İstanbul.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet.(1984). Evliyâ Çelebi Seyahatnâme (Rumeli-Solkol ve Edirne). Ankara.
- SEVGEN, Nazmi.(1966). "Sarı Saltuk ve Aiyos Spiridon". Tarih Konuşuyor Dergisi. Ankara.
- YILDIRIM, Dursun.(1998). Türk Bitiği. Ankara.
- YÜCE, Kemâl.(1987). Saltuk – Nâme. I. Baskı. Ankara.

Kaynak Kişiler

- GÜR, Şadiye.(1938)³. Doğum Yeri: Tunceli-Hozat. Eğitim: İlkokul. Görüşmenin yapıldığı yer: İstanbul.
- SABİT, Çoban.(1957). Doğum Yeri: Tunceli-Hozat. Görüşmenin yapıldığı yer: Tunceli-Hozat.

3 Kaynak Kişiler'de parantez içinde verdiğimiz tarih, kaynak kişinin doğum tarihini ifade etmektedir.

SARISALTIK, Haydar.(1933). Doğum Yeri:
Tunceli. Eğitim: Okur-yazar. Görüşmenin
yapıldığı yer: Tunceli-Hozat.

YILMAZ, Kasım.(1928). Doğum Yeri: Sivas-
İmranlı. Eğitim: Okur-yazar. Görüşmenin
yapıldığı yer: İstanbul.

YURT, Ahmet.(1934). Doğum Yeri: Tunceli-
Hozat. Eğitim: Okur-Yazar. Görüşmenin
yapıldığı yer: Tunceli-Hozat.

